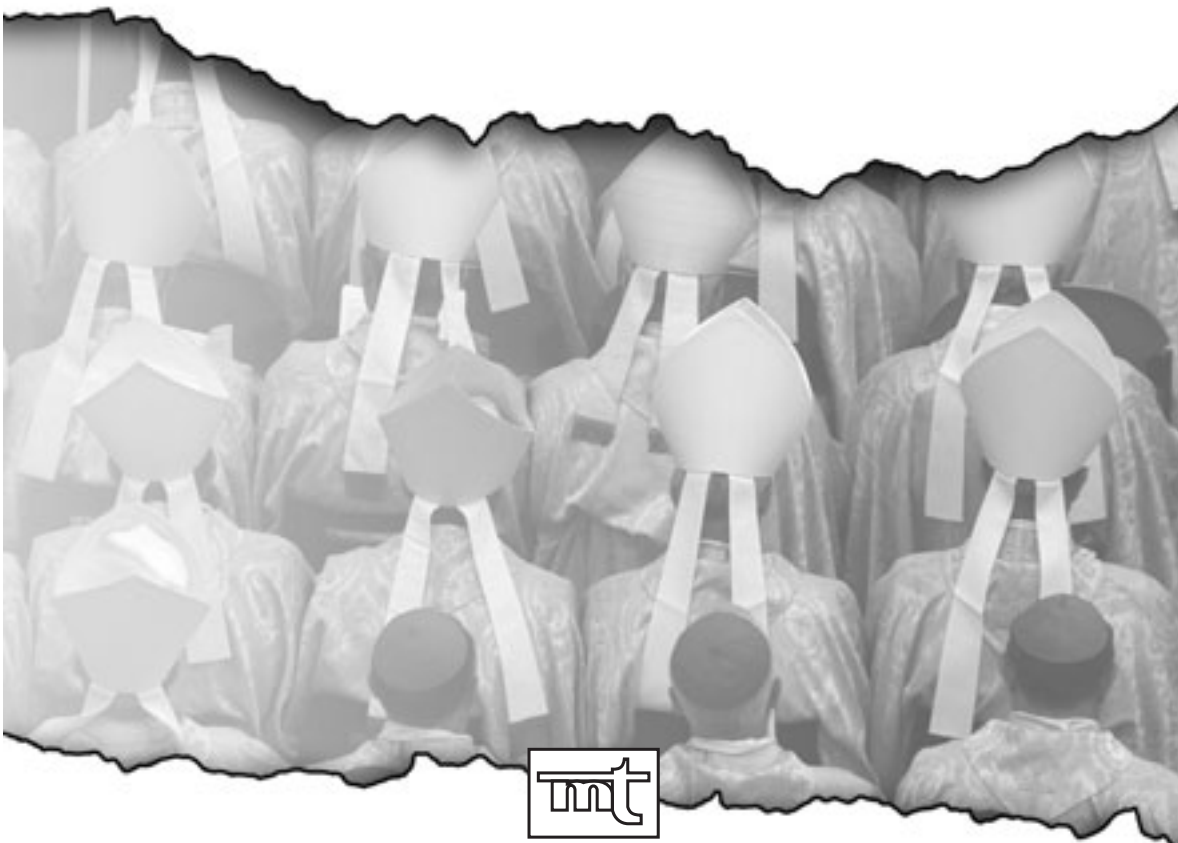

DAMIAN WĄSEK

NOWA WIZJA ZARZĄDZANIA KOŚCIOŁEM

Wydawnictwo WAM ♦ Księża Jezuici
Kraków 2014

© Wydawnictwo WAM, 2014

Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/01/D/HS1/02035

Recenzent wydawniczy

ks. dr hab. Tadeusz Dzidek, prof. UPJPII

Redaktor prowadzący

Olaf Pietek

Redakcja

Agnieszka Caba

Projekt okładki

Andrzej Sochacki

Foto © HENRYK PRZONDZIONO / GOŚĆ NIEDZIELNY

Łamanie

Barbara Bodzoń

ISBN 978-83-277-0157-2

WYDAWNICTWO WAM

ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

tel. 12 62 93 200 • faks 12 42 95 003

e-mail: wam@wydawnictwowam.pl

www.wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY

tel. 12 62 93 254-256 • faks 12 62 93 496

e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIĘGARNIA WYSYŁKOWA

tel. 12 62 93 260, 12 62 93 446-447

faks 12 62 93 261

e.wydawnictwowam.pl

Drukarnia Wydawnictwa WAM

ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

WSTĘP

Gdy w 2013 roku papież Franciszek obejmował urząd po abdykacji Benedykta XVI, można było wyczuć powszechne oczekiwanie na radykalne reformy i modyfikację stylu funkcjonowania Kościoła. Już w pierwszych miesiącach pontyfikatu Ojciec Święty wypowiadał się w sposób, który zdradzał, że zdaje on sobie sprawę z ciężącego na nim obowiązku odnowy struktur i odświeżenia oblicza Watykanu. Mając świadomość, że taki proces wymaga czasu, szerokich konsultacji i debat, chciałbym w polskim środowisku teologicznym zainicjować dyskusję o możliwych kierunkach zmian. To pierwszy powód napisania tej książki.

Drugim jest obserwowany coraz powszechniej spadek wiarygodności katolicyzmu, który ma bezpośrednie przełożenie na wzrost zainteresowania tematyką antyklerykalną i antychrześcijańską oraz na obojętność religijną, szczególnie młodego i średniego pokolenia. Zjawiska te spowodowane są z jednej strony skandalami, których zasięg i waga obciążają wizerunek Kościoła. Z drugiej strony wydaje się, że obecna organizacja i styl animowania przez Magisterium życia wiernych w coraz mniejszym stopniu odpowiadają potrzebom współczesnego człowieka i coraz bardziej odbiegają od modeli przyjmowanych w nowoczesnych społeczeństwach. Troska o poprawę tego stanu stoi za prezentowaną tu treścią.

Po trzecie, jako teolog czuję się odpowiedzialny za realizowanie dyspozycji wynikających z natury teologii. Jedną z nich jest zadanie konstruktywno-krytyczne, które, jak sama nazwa sugeruje, polega na dostrzeganiu pól wymagających korekty i proponowaniu możliwych środków zaradczych.

Celem monografii jest nakreślenie nowej wizji zarządzania Kościołem. W tytule użyłem dwóch sformułowań, wymagających dodatkowego komentarza. Używam rzeczownika „wizja”, chcąc przez to zwrócić uwagę na charakter proponowanych przeze mnie pomysłów. Przedstawiam bowiem jedynie hipotezy mające zainicjować dyskusję, które w wielu punktach rozsadzają współczesne ramy jurydyczne i dogmatyczne. Jednocześnie staram się zakorzenić mój sposób myślenia w Tradycji. Pisząc o zarządzaniu

Kościółem, mam na myśli wieloaspektową aktywność biskupów i papieża. W tekście w poszerzonym znaczeniu używam słowa „Magisterium”. Termin ten najczęściej łączę nie tyle z funkcją czy przedmiotem nauczania, ile z podmiotem nauczającym¹. Problem książki zawiera się w pytaniu: W jakim kierunku modyfikować sposób funkcjonowania struktur i urzędów kościelnych, by katolicyzm był bardziej przekonujący dla własnych wyznawców i stanowił wiarygodną ofertę dla niewierzących oraz wierzących trochę inaczej (szczególnie braci prawosławnych)?

Choć powołuję się na różne pozycje, treść mojej rozprawy nie stanowi analizy myśli konkretnego autora ani nie jest prezentacją jednego nurtu teologicznego. Z tego powodu bardziej niż o źródłach prezentowanych tu przemyśleń należy mówić o inspiracjach. W tym kontekście za najbardziej wartościową uznaję twórczość emerytowanego arcybiskupa San Francisco i byłego przewodniczącego United States Conference of Catholic Bishops Johna R. Quinna. Spośród jego książek na szczególną uwagę zasługuje *The Reform of the Papacy. The Costly Call to Christian Unity*². Jest ona wynikiem dojrzewania reformatorskiego myślenia autora po debatach wywołanych jego wystąpieniem w Champion Hall w Oxfordzie w 1996 roku. Poszerzała moje horyzonty myślenia, ukazywała mi trochę inne perspektywy i pomagała w reinterpretacji wielu punktów doktryny katolickiej dysertacja francuskiego teologa prawosławnego Oliviera Clémenta *Rzym inaczej. Prawosławny wobec papieża*³. Obficie czerpałem także z przemyśleń Bernarda Sesboüé, zawartych w monografii *Władza w Kościele. Autorytet, prawda i wolność*⁴.

Żaden z polskich autorów nie zajął się dotychczas kompleksowym opracowaniem poruszanych tutaj zagadnień. Krótkiej prezentacji wybranych aspektów myśli Quinna podjął się w jednym z artykułów Jan Perszon. Nie dokonał jednak ich pogłębionej analizy i oceny⁵. Wprowadzie tematyką

¹ Różne możliwości interpretacji terminu „Magisterium” i historię jego stosowania omówił W. Szymona w: *Magisterium Kościoła w służbie prawdzie*, [w:] *Magisterium – teolog. Historia dialogu*, Z. KIJAS (red.), Bratni Zew, Kraków 1996, 13-23.

² J. R. QUINN, *The Reform of the Papacy. The Costly Call to Christian Unity*, The Crossroad Publishing Company, New York 1999.

³ O. CLÉMENT, *Rzym inaczej. Prawosławny wobec papieża*, tłum. M. Żurowska, Wydawnictwo Księży Marianów, Warszawa 1999.

⁴ B. SESBOÜÉ, *Władza w Kościele. Autorytet, prawda i wolność*, tłum. P. Rak, Wydawnictwo „M”, Kraków 2003.

⁵ J. PERSZON, *Realizacja prymatu Biskupa Rzymu w dyskusji nad „Ut unum sint” Jana Pawła II*, [w:] *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruśceckiego w 65. rocznicę urodzin*, I. S. LEDWOŃ, K. KAUCHA, Z. KRZYSZOWSKI, J. MASTEJ, A. PIETRZAK (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin 2007, 435-455.

prymatu zajmowali się między innymi Józef Krzywda⁶, Stanisław Nagy⁷ i Jacek Salij⁸, ale zasadniczo nie zarysowali nowych perspektyw rozwoju, a jedynie zaprezentowali wybrane historyczne zagadnienia i aktualny stan doktrynalny.

Opracowanie wytycznych dla reformy Kościoła zasugerował Andrzej A. Napiórkowski, wydając książkę zatytułowaną *Reforma i rozwój Kościoła*⁹. Jej treść nie pokrywa się jednak z poniższymi refleksjami, ponieważ, jak zaznaczył sam autor:

W książce, którą oddaję do rąk wyrozumiałego Czytelnika, nie ma zbyt wielu akcentów polemicznych czy apologetycznych. Nie pasjonują mnie ani krytycy Kościoła, ani rzeczywiste jego grzechy i błędy. Moim zamiarem nie była bowiem obrona Kościoła wobec postępujących procesów sekularyzacji, którą klasyfikuję nie tylko jako pewną ateizację współczesnej Europy, lecz także jako etap religijnych poszukiwań ludzkości. Pragnąłem podzielić się doświadczeniem mojej miłości, którą jest Kościół Jezusa Chrystusa¹⁰.

Niektóre wspólne nam idee znajdują się wprawdzie w ostatniej części tamtej dysertacji, opatrzonej nagłówkiem *Kilka praktycznych postulatów reformy*. Andrzej Napiórkowski wspominał tam o roli kobiet w Kościele, deuropeizacji katolicyzmu, reformie Kurii Rzymskiej czy wpływie nuncjuszy apostolskich na nominacje nowych biskupów. Nie rozwinął jednak i nie usystematyzował tych tematów. Nie opracował także konkretnych propozycji zmian, ponieważ postawił sobie inne cele.

Z uwagi na charakter podejmowanych zagadnień całość niniejszej książki wpisuje się w nurt metod antropologiczno-teologicznych. Zgodnie z takim sposobem myślenia, rozpoczynam od nakreślenia szerokiej panoramy kwestii sprawowania władzy w Kościele współczesnym. W pierwszej części przenikają się między innymi elementy egzystencjalne, społeczno-kulturowe i metodologiczne. Wskazuję tam na problemy z recepcją nauczania Magisterium i na pogłębiający się rozdźwięk między kościelnym a świeckim sposobem myślenia w sferach, w których należy dążyć do

⁶ J. Krzywda, *Prymat papieski i Kolegium Biskupów w świetle nauki Vaticanum I i II*, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 2008.

⁷ S. Nagy, „Ty jesteś Piotr, czyli Skąła, i na tej Skale zbuduję Kościół mój” (Mt 16, 18). *Studium o widzialnym Kościele*, Biblioteka „Niedzieli”, t. 234, Częstochowa 2009.

⁸ J. Salij, *Po co Kościołowi papież*, Wydawnictwo „W drodze”, Poznań 2011.

⁹ A. A. Napiórkowski, *Reforma i rozwój Kościoła. Duch Boży i instytucja*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012.

¹⁰ Tamże, 5n.

pojednania¹¹. W dalszej kolejności sygnalizuję różne podejścia do kwestii zarządzania Kościołem w wybranych momentach historii chrześcijaństwa. Pytam o czynniki, które przyczyniały się do konstruowania takich, a nie innych rozwiązań doktrynalnych, i o źródła modelu, z jakim dzisiaj mamy do czynienia. W perspektywie problemów wygenerowanych przez współczesność i dróg otwieranych w przeszłości można pokusić się o projektowanie przyszłości. W trzeciej części dzielę się więc konkretnymi sugestiami zmian w zarządzaniu wspólnotą eklezyjalną, które – w moim przekonaniu – mogłyby doprowadzić do nowocześniejszej, sprawniejszej, skuteczniejszej i bardziej wiarygodnej ewangelizacji. W zależności od stawianych sobie celów szczegółowych analizuję wybrane fragmenty tekstów bądź dokonuję historycznych i teologicznych syntez.

* * *

Dziękuję trzem przyjaciołom – profesorom Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie – za okazane mi wsparcie na różnych etapach realizowania projektu, którego końcowym efektem jest ta książka. Miałem szansę i przyjemność konsultowania wielu sugerowanych przeze mnie rozwiązań z ks. Tadeuszem Dzidkiem, ks. Łukaszem Kamykowskim i ks. Robertem Woźniakiem. Szczególne podziękowania kieruję w stronę pierwszego z wymienionych, ponieważ to on zachęcał mnie do podjęcia tematu reformy Magisterium i uczył odważnego myślenia. Wyrazy wdzięczności kieruję także w stronę Joanny Długosz i s. Marii Kasprzak, które nie tylko podnosiły literacką wartość tekstu, ale również cennymi uwagami i pytaniami wpływały na jego kształt merytoryczny.

¹¹ Choć Chrystus przestrzegał przed postępowaniem na wzór świata, nie chodziło Mu o korzystanie z dobrodziejstw rozwoju cywilizacyjnego, a za takie należy uznać wiele metod skutecznego zarządzania kapitałem ludzkim. W bardzo wielu obszarach Kościół, jako będący w świecie, powinien poznawać świeckie osiągnięcia, uczyć się ich, wdrażać je we własne struktury i przez to skuteczniej pełnić swą misję.

A. KONTEKSTY REFORMY WŁADZY W KOŚCIELE

Budowanie nowych wizji wymaga osadzenia ich w zastanych ramach cywilizacyjnych, mentalnych i kulturowych. Modele rozwojowe, nieodwołujące się w żaden sposób do aktualnego stanu rzeczy, nie mają zbyt dużej realnej wartości, ponieważ brak im możliwości praktycznej realizacji. By uniknąć podejrzeń o twórczość z zakresu fantastyki naukowej, w tej części książki proponuję refleksję nad szeroko pojętym kontekstem tytułowego zagadnienia. Skupię się wprawdzie na istniejących już rozwiązaniach teologicznych, ich recepcją i wiarygodnością w konfrontacji ze zmianami społecznymi, ale w ramach niektórych tematów podzielę się także zrębami propozycji nowych rozwiązań. Poszukam odpowiedzi na następujące pytania: Jakie czynniki wpływają na potrzebę zmian w zarządzaniu Kościołem? Jakie uwarunkowania należy uwzględnić, opracowując projekty reformy? Co może pomóc, a co może stanowić przeszkodę przy próbach modyfikacji stylu sprawowania władzy w strukturach eklezjalnych?

1. IDEA REFORMOWANIA

Analizując znamię świętości Kościoła, nie sposób uniknąć rozważań o jego bosko-ludzkim charakterze, a więc o złożeniu z pierwiastka idealnego, nieskazitelnego oraz elementu dotkniętego słabością, koniecznością rozwoju, zmiany i nawrócenia¹. W przyjętej przez Sobór Watykański II *Konstytucji dogmatycznej o Kościele* czytamy:

Przechodząc przez doświadczenia i uciski, Kościół umacnia się mocą obiecanej mu przez Pana łaski Bożej, aby w cielesnej słabości nie odstąpił od

¹ Por. S. PIÉ-NINOT, *Wprowadzenie do eklezjologii*, tłum. T. Kukułka, Wydawnictwo WAM, Kraków 2002, 79n.

doskonałej wierności, lecz pozostał godną oblubienicą swego Pana i pod działaniem Ducha Świętego nie przestawał odnawiać samego siebie, dopóki przez krzyż nie dojdzie do światłości, która nie zna zachodu².

Z analizy cytowanego fragmentu wynika, że Kościół jest ciągle w drodze, na której konfrontuje się z doświadczeniami i uciskami. Co ważne, one go nie niszczą, lecz stanowią szansę na umocnienie, budowanie wytrwałości w wierności Bogu i prowokują sytuację nieustannego odnawiania się. Połączenie kwestii „autorenowacji” Kościoła z tematyką krzyża uświadamia, że proces ciągłych zmian jest kosztowny i wymagający. Jest on jednak nieodzowny, co biskupi stwierdzili jeszcze wyraźniej w innym dokumencie wspomnianego soboru – *Dekrecie o ekumenizmie*, w którym w perspektywie dążeń do zjednoczenia Kościoła mówi się, że nieustanna reforma jest stałą potrzebą związaną z ludzkim i ziemskim aspektem wspólnoty wierzących. Należy więc w odpowiedni sposób odnawiać to, co w danym czasie i okolicznościach nie było właściwie przestrzegane w zakresie obyczajów, norm kościelnych czy sposobu wyrażania doktryny³. Ten aspekt eklezjologii został bardzo czytelnie sprecyzowany przez Hansa Künga, który w poświęconej reformie dysertacji *Sobór i zjednoczenie* pisał:

Należy odróżniać to, co jest bezpośrednio przez Boga ustanowione (choćby miało pewną domieszkę ludzkiego elementu), od tego, co jest czysto ludzkiego pochodzenia. W tym sensie „istotne” jest to, co Bóg ustanowił dla naszego zbawienia, tzn. to, co Bóg przez Jezusa Chrystusa dał Kościołowi na jego drogę poprzez stulecia. To, co Bóg ustanowił i ukonstytuował w Kościele przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym, uczestniczy w niezniszczalnej Bożej doskonałości i świętości i nie wymaga reformy. To zaś, co ludzie w oparciu o boskie twórczości sami ustanowili i określili, uczestniczy w ludzkiej ułomności i grzechu i ustawicznie wymaga reformy⁴.

Teolog z Tybingi wskazał więc, że w Kościele mamy trzy rodzaje elementów: boskie, ludzkie i bosko-ludzkie (zmieszane). Te drugie i częściowo trzecie obarczone są ryzykiem błędu, ponieważ człowiek jest grzesz-

² SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, nr 9, [w:] SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, 112.

³ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Dekret o ekumenizmie „Unitatis redintegratio”*, nr 6, [w:] SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje. Dekrety, Deklaracje*, 199.

⁴ H. KÜNG, *Sobór i zjednoczenie*, tłum. C. Żółtowska, Społeczny Instytut Wydawniczy Znaki, Kraków 1964, 67.

ny, a więc niedoskonały, skończony i krótkowzroczny. Dobitnie ujął to Karl Rahner, pisząc, że powyższe cechy oraz nienadążanie za wyzwaniem czasu, niezrozumienie dla potrzeb i oczekiwań wiernych, niedostateczne nakreślenie charakteru ich misji i pola odpowiedzialności oraz brak jasnych perspektyw rozwoju są przywarami zarówno ludu Bożego, jak i tych, którzy odpowiadają za kształt i funkcjonowanie wspólnoty wierzących, więc to wszystko znajduje wyraz w sposobie, w jaki Kościół pełni swą misję. Zaślepieniem, pychą klerykalną, egoizmem grupowym i kultem jednostki niegodnym chrześcijan byłoby przeczenie temu, tuszowanie, bagatelizowanie lub traktowanie tych obciążeń jako właściwych jedynie wspólnocie wiernych i Magisterium w dawnych czasach, utrzymywanie, że dziś jesteśmy od nich wolni. Kościół wciąż jest wspólnotą grzeszników, łącznie z tymi, którzy piastują w nim najwyższe, święte urzędy, i wciąż potrzebuje nawrócenia⁵.

Wydaje się, iż w takiej sytuacji można by powiedzieć, że najistotniejsze są prawdy objawione i one mają wpływ na nasze zbawienie, a pozostałe – służące lepszemu zrozumieniu tych pierwszych bądź pomagające wiernym we wcielaniu ich w życie – są wynikiem różnej jakości decyzji Magisterium w określonych czasach i wraz z rozwojem cywilizacyjnym ludzkości domagają się nieustannego korygowania, a nawet zupełnej zmiany. Kwestia ta jest jednak bardziej skomplikowana, z uwagi na świadomość kontekstualności każdej wypowiedzi. W rezultacie, jak pisał Bernard Sesboüé, prawdy nigdy nie znajduje się od razu, nawet w tym, co odnosi się do zawartości Ewangelii. Trzeba mieć świadomość, że jej nie posiadamy, i nieustannie jej szukać, badać ją, co wymaga czasu i pieczołowitości w odczytywaniu przekazów Biblii i Tradycji. Dlatego też ważna jest otwartość Urzędu Nauczycielskiego Kościoła i jego zdolność do konsultacji z ekspertami w różnych dziedzinach oraz z *sensus fidelium*, a czasem nawet pokorne przyznanie się, że w danym momencie nie znamy jeszcze satysfakcjonującej odpowiedzi⁶.

Zagadnienie kontekstualności sformułowań prawd wiary w jasny i przystępny sposób opisał Edward Schillebeeckx w tekście zatytułowanym *O katolickie zastosowanie hermeneutyki*. Sugerował tam, że nie mamy dostępu do konwencjonalnego chrześcijaństwa, ponieważ samo w sobie nie jest nam ono dane. Znamy tylko chrześcijaństwo, które wyrosło z historii. Nie przemawia do nas *nuda vox Dei*, a więc nic nie jest czysto boskie. Nawet Biblia zawiera interpretującą odpowiedź na inicjatywę Boga, osadzoną w pewnej

⁵ Por. K. RAHNER, *O możliwości wiary dzisiaj*, tłum. A. Morawska, Wydawnictwo Znak, Kraków 1965, 31.

⁶ Por. B. SESBOÜÉ, *Władza w Kościele. Autorytet, prawda i wolność*, tłum. P. Rak, Wydawnictwo „M”, Kraków 2003, 295.

sytuacji, a więc posiadającą własny historyczny kontekst. Treść Objawienia dociera więc do nas przez wiernie przekazywany wyraz „samozrozumienia pierwszych chrześcijan”, którzy nie tylko słuchali Słowa, ale i starali się je interpretować. W tym słuchaniu i interpretacji w pierwotnym Kościele działał Duch Święty, który przypominał wydarzenia źródłowe i objawiał ich sens, sprawiając, że można traktować Pismo Święte jako „kanoniczne archiwum”, przy pomocy którego chrześcijanie wszystkich epok są w stanie poddawać próbie i weryfikować własne doświadczenia spotkania z Bogiem i czerpać z coraz to nowych sytuacji. Według autora tekstu proces ten prowadzi do napięcia, ponieważ zdarza się, że Słowo Boże zinterpretowane w określonym kontekście historycznym staje się normą i sprawdzianem wiary ludzi żyjących w zupełnie innych realiach. Przyjmowane prawdy traktuje się wtedy błędnie, sugerując, że stoją ponad czasem⁷.

Refleksja ta prowadzi do wniosku, że właściwe rozumienie wiary i życie nią wymaga dokonywania ciągłej jej reinterpretacji. Trzeba jednak pamiętać, że każde nowe, pogłębione lub poszerzone odczytywanie prawd religijnych domaga się nie tylko wrażliwości na zmieniające się warunki życia wiernych, ale i troski o wierność Chrystusowi. Katolicycy teologowie podejmujący się zadania ewolucji dogmatów najczęściej odnosili się do zasad rozwoju sformułowanych przez Henry'ego Newmana, opisanych w wydanej w 1845 roku rozprawie *O rozwoju doktryny chrześcijańskiej*. Objasniając sam tytuł książki, angielski konwertyta zdefiniował pojęcia „doktryny” i „rozwoju”. Doktryną nazwał zbiór idei teologicznych, skupionych wokół centralnego momentu chrześcijaństwa, który widział we Wcieleniu. Rozwój natomiast łączył z trzema spostrzeżeniami: po pierwsze, że ekspansja wiary i rytuału są koniecznym zjawiskiem w zakresie każdej filozofii i organizacji; po drugie, że czas jest koniecznym czynnikiem do pełnego zrozumienia i udoskonalenia każdej idei; po trzecie, że choć pewne prawdy jako natchnione zostały przekazane raz na zawsze, nie mogą być natychmiast i jednorazowo przyjęte przez odbiorców, a więc wymagają dłuższego czasu i głębszej refleksji, by zostały kompleksowo wyjaśnione⁸. Na marginesie tej refleksji warto wspomnieć, że wynikający z ewolucji doktryny pluralizm teologiczny niesie

⁷ Por. E. SCHILLEBEECKX, *O katolickie zastosowanie hermeneutyki. Tożsamość wiary w toku jej reinterpretacji*, tłum. H. Bortnowska, „Znak” 7-8 (169-170) (1968), 978-980. Zasygnalizowane tu zagadnienie rozważam szerzej w kontekście definicji Objawienia i doktryny o natchnieniu w: D. WĄSEK, *Słowo Biblii a Objawienie*, „Studia Leopoliensia” 6 (2013), 207-217.

⁸ Por. H. NEWMAN, *O rozwoju doktryny chrześcijańskiej*, tłum. J. W. Zielińska, Biblioteka Frondy, Warszawa (brak roku wydania), 48-53.

z sobą zarówno szanse, jak i zagrożenia. Trafnie nakreślił je Sebastian Gałęcki, zwracając uwagę, że zdrowy rozwój teologii pomaga lepiej zrozumieć centralny aspekt chrześcijaństwa, jakim jest Wcielenie, natomiast wypaczenia w tym procesie powodują, że pojawia się coraz więcej teologii nieistotnych dla idei centralnej, która przez to traci energię konieczną do dalszego dojrzewania⁹.

Po charakterystyce możliwych mechanizmów transformacji Newman podał siedem kryteriów pozwalających na ocenę ortodoksyjności procesu zmian w rozumieniu Objawienia. Pierwsze z nich to zachowanie typu, a więc troska, by stara i nowa idea miały tę samą tożsamość. Można więc zmieniać obraz zewnętrzny głoszonych prawd i sposoby ich wyrażania, ale co do istoty musi następować zgodność historycznie późniejszych z wcześniejszymi. Druga cecha to ciągłość zasad, a więc niezmienność w czasie stałych praw obecnych w doktrynie. Trzecie kryterium to zdolność asymilacji. Gdy idea rozszerza swoje pole oddziaływania, ma możliwość przyciągania, modyfikowania i absorbowania niektórych, wrogich wcześniej, poglądów. Po czwarte, nowa myśl, początkowo niewyraźna w języku, z upływem czasu powinna dojrzewać i zyskiwać zdolność logicznego wyrażania się, by przy spojrzeniu retrospektywnym wcześniejsze i późniejsze etapy jej rozwoju odznaczały się wewnętrzną spójnością. Newman nazwał to następstwem logicznym. Piąta zasada to uprzedzanie przyszłego rozwoju. Jeśli właściwe rozwinięcia są w dużej mierze tylko aspektami idei, z której pochodzą, i są jej naturalnymi konsekwencjami, można znacznie wcześniej dostrzec w nauczaniu pewne niedojrzałe zapowiedzi nowości. Szóste kryterium zostało nazwane stosunkiem zachowawczym wobec przebytego rozwoju. Wypaczeniem są te nowe interpretacje, które jedynie przeciwstawiają się dotychczasowemu biegowi doktryny i odwracają go. Właściwy sposób to dążenie do uszlachetniania obecnych od początku idei. Ostatnia wskazówka to niewyczerpana energia. Kluczowym przymiotem nowej myśli jest jej trwanie. Powinna ona posiadać w sobie energię pozwalającą na przejście próby czasu, w przeciwieństwie do krótkich i nagłych procesów rewolucyjnych¹⁰.

⁹ Por. S. GAŁECKI, „Development of Doctrine” J. H. Newmana a „Progress of Scientific Research Programs” Lakatosa oraz darwinowski ewolucjonizm, „Semina Scientiarum” 7 (2008), 6n.

¹⁰ Por. H. NEWMAN, O rozwoju doktryny chrześcijańskiej, 169-198. Syntetyczne ujęcie istoty kryteriów podał: S. GAŁECKI, „Development of Doctrine” J. H. Newmana a „Progress of Scientific Research Programs” Lakatosa oraz darwinowski ewolucjonizm, „Semina Scientiarum” 7 (2008), 10-16.

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
A. KONTEKSTY REFORMY WŁADZY W KOŚCIELE	9
1. Idea reformowania.	9
2. Praktyka krytykowania	24
3. Doktrynalne zabezpieczenie szacunku	32
4. Współpraca Magisterium z opinią publiczną.	42
B. WYBRANE ZAGADNIENIA Z HISTORII PRYMATU I KOLEGIALNOŚCI.	57
1. Reinterpretacja tekstów biblijnych	57
2. <i>Communio</i> w pierwszych wiekach chrześcijaństwa	67
3. Kontekst obrad, nauczanie i recepcja Vaticanum I.	70
4. Kontekst obrad Vaticanum II.	76
5. Kolegialność w <i>Lumen gentium</i>	80
6. Posoborowe symptomy odradzania się idei kolegialności.	86
C. POTENCJALNE KIERUNKI ZMIAN	97
1. Model ogólny – zarządzanie na wzór Trójcy Świętej.	98
2. Natura władzy w Kościele.	105
3. Charakter nauczania Magisterium.	110
4. Ordynariusz diecezji.	114
5. Konferencja episkopatu krajowego.	119
6. Synod biskupów	121
7. Kolegium kardynałów.	124
8. Kuria Rzymska.	126
9. Papiestwo	131
KONKLUZJE	137
BIBLIOGRAFIA	141
INDEKS OSÓB	157

„Myśl Teologiczna”

seria założona przez ks. Arkadiusza Barona i ks. Henryka Pietrasa SJ
od 70 tomu pod redakcją ks. Arkadiusza Barona, ks. Henryka Pietrasa SJ
i ks. Roberta Woźniaka

1. L. Padovese, *Wprowadzenie do teologii patrystycznej*, 1994
2. S. Bastianel, L. Di Pinto, *Biblijne podstawy etyki*, 1994
3. J. Wicks, *Wprowadzenie do metody teologicznej*, 1995
4. M. Szentmártoni SJ, *Psychologia pastoralna*, 1995
5. J. Kulisz SJ, *Wprowadzenie do teologii fundamentalnej*, 1995
6. I. de la Potterie SJ, *Modlitwa Jezusa*, 1996
7. K. Demmer, *Wprowadzenie do teologii moralnej*, 1996
8. G. Ghirlanda, *Wprowadzenie do prawa kościelnego*, 1996
9. J. Sudbrack, *Mistyka*, 1996
10. Ch.A. Bernard, *Wprowadzenie do teologii duchowości*, 1996
11. H. Waldenfels SJ, *Odkrywać Boga dzisiaj*, 1997
12. P. Gilbert, *Wprowadzenie do teologii średniowiecza*, 1997
13. J. O'Donnell, *Wprowadzenie do teologii dogmatycznej*, 1997
14. J. A. Fitzmyer SJ, *Pismo duszą teologii*, 1997
15. H. de Lubac SJ, *Medytacje o Kościele*, 1997
16. L.F. Ladaria, *Wprowadzenie do antropologii teologicznej*, 1997
17. R. Otowicz, *Etyka życia*, 1998
18. P. Rosato, *Wprowadzenie do posoborowej teologii sakramentów*, 1998
19. J. Bolewski SJ, *Początek w Bogu*, 1998
20. M. O'Keefe OSB, *Etyka a duchowość*, 1998
21. St. Głaz, *Doświadczenie religijne*, 1998
22. T. Jelonek, *Wprowadzenie do listów świętego Pawła*, 1998
23. W. G. Jeanrond, *Hermeneutyka teologiczna*, 1999
24. E. Piotrowski, *Teodramat*, 1999
25. J. Dupuis, *Wprowadzenie do chrystologii*, 1999
26. M. Simonetti, *Między dosłownością a alegorią*, 2000
27. G. Martelet, *Odnalezione życie wieczne*, 2000
28. H. Pietras SJ, *Początki teologii Kościoła*, 2000
29. A. Dalbesio, *Duch Święty w NT*, w *Kościele, w życiu chrześcijańskim*, 2001
30. R. Meynet, *Wprowadzenie do hebrajskiej retoryki biblijnej*, 2001
31. F. Arduzzo, *Magisterium Kościoła. Posługa Słowa*, 2001
32. J.E. Vercruyse SJ, *Wprowadzenie do teologii ekumenicznej*, 2001
33. M. Qualizza, *Inicjacja chrześcijańska*, 2001
34. S. Pié-Ninot, *Wprowadzenie do eklezjologii*, 2002
35. M.R. Jurado SJ, *Rozznawanie duchowe*, 2002
36. J. Maier, *Między Starym i Nowym Testamentem*, 2002
37. M. Gilbert SJ, *Mądrość Salomona*, t. I, 2002
38. M. Gilbert SJ, *Mądrość Salomona*, t. II, 2002
39. J. Daniélou SJ, *Teologia judeochrześcijańska*, 2002
40. J. Dupuis, *Chrześcijaństwo i religie*, 2003
41. A. Jankowski OSB, *Duch Święty dokonawcą zbawienia*, 2003
42. Ks. B. Nadolski TChr, *Wprowadzenie do Liturgii*, 2003
43. A. Jankowski OSB, *Bliżej Bogarodzicy*, 2004
44. Z.J. Kijas OFMConv, *Początki świata i człowieka*, 2004
45. C. Zuccaro, *Teologia śmierci*, 2004
46. A. Jankowski OSB, *Rozwój chrystologii Nowego Testamentu*, 2005
47. Ks. F. Szulc, *Struktura teologii judeochrześcijańskiej*, 2005

48. G. Greshake, *Wprowadzenie do nauki o łasce*, 2005
49. R. Miggelbrink, *Gniew Boży*, 2005
50. A. Baron, *Neoplatońska idea Boga a ewangelizacja*, 2005
51. R. Meynet, *Język przypowieści biblijnych*, 2005
52. G. Odasso, *Biblia i religie. Biblijne perspektywy teologii religii*, 2005
53. A.A. Napiórkowski OSPPE, *Misterium communionis*, 2006
54. A. Jankowski OSB, *Eschatologia Nowego Testamentu*, 2007
55. H. Pietras SJ, *Eschatologia pierwszych czterech wieków*, 2007
56. R.J. Woźniak, *Przyszłość, teologia, społeczeństwo*, 2007
57. H. Pietras SJ, *Początki teologii Kościoła*, 2007
58. H. Wagner, *Dogmatyka*, 2007
59. Ch. Dohmen, G. Stemberger, *Hermeneutyka Biblii Żydowskiej i Starego Testamentu*, 2007
60. J.B. Metz, *Teologia wobec cierpienia*, 2008
61. A.A. Napiórkowski OSPPE, *Chrystus objawiony i objawiający. Chrystologia fundamentalna*, 2008
62. R.J. Woźniak (red.), *Metafizyka i teologia*, 2008
63. A. Muszala, *Embrion ludzki w starożytnej refleksji teologicznej*, 2009
64. W. Misztal, *Duchowość chrześcijan w świetle Listów Pawłowych*, 2009
65. A.A. Napiórkowski OSPPE, *Bosko-ludzka wspólnota*, 2009
66. P.M. Szewczyk, *Człowieczeństwo Logosu według Atanazego Wielkiego*, 2010
67. F. Kerr, *Teolodzy XX wieku. Od neoscholastycyzmu do mistyki obłubieńczej*, 2010
68. A. Weiser, *Teologia Nowego Testamentu*, 2010
69. F. Zeilinger, *Wiara w Zmartwychwstanie w Biblii*, 2011
70. J. Bolewski SJ, *Misterium Mądrości*, 2012
71. A. Napiórkowski OSPPE, *Reforma i rozwój Kościoła. Duch Boży i instytucja*, 2012
72. M. Kita, *Logos większy niż ratio*, 2012
73. P. Roszak, *Wiarygodność i tożsamość*, 2013
74. H. Pietras, *Sobór Nicejski (325)*, 2013
75. D. Edwards, *Jak działa Bóg?*, (2013)
76. C. Smuniewski, *Wspólnota łaski. Charytologiczno-trynitarna eklezjogeneza*, 2013
77. T. Dzidek, *Funkcje sztuki w teologii*, 2013
78. J. Kupczak OP, *Teologiczna semantyka płci*, 2013
79. A. Baron, *Świętość a ideały człowieka*, 2013
80. D. Llywelyn SJ, *Katolicka teologia narodowości*, 2014
81. J. Werbick, *Wprowadzenie do epistemologii teologicznej*, 2014
82. P.L. Gavriłyuk, S. Coakley, *Duchowe zmysły*, 2014
83. A.N. Williams, *Boski zmysł*, 2014
84. D. Wąsek, *Nowa wizja zarządzania Kościołem*, 2014